

*ГОЛОВІНА Н.І., кандидат філософських наук, доцент
Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
КОНОНЕНКО Т.М., кандидат філософських наук
Полтавський аграрний коледж управління і права*

НОВА СОЦІОКУЛЬТУРНА РЕАЛЬНОСТЬ В УКРАЇНІ ТА ЗАВДАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Культурна політика є сукупністю науково обґрунтованих поглядів і заходів щодо всебічної соціокультурної модернізації суспільства і структурних реформ всієї системи культуровідтворюючих інститутів, осмисленим коригуванням загального змісту вітчизняної культури.

Державна культурна політика повинна моделювати механізми природного цивілізаційного процесу і лише стимулювати прискорений розвиток суспільства в тому напрямі, в якому воно об'єктивно рухається. Історичний досвід свідчить, що спроби штучно змінити цей природний напрям розвитку, нав'язати суспільству умоглядні моделі його еволюції нічим добрим для суспільства не закінчувалися.

Особливість нової соціокультурної реальності в Україні полягає насамперед у тому, що наше суспільство перебуває на етапі перелому, соціокультурної трансформації і модернізації, зміни типу своєї організації та існування. "За своїм змістом соціокультурні процеси в Україні є: з одного боку, результатом соціалістичної модернізації з усіма її успіхами і недоліками; а з іншого – теперішній перехідний період є продовженням модернізації, але в нових умовах капіталізації і ринкових відносин. Процес другого періоду модернізації відбувається суперечливо, тому що відродження етнічних традицій (які вважаються притаманними традиційному суспільству і є певним гальмом модернізації) в нових умовах набуває модернізаційних рис. Відбувається складне за змістом зіткнення "традиційного" і "модернізаційного", в якому традиція стає одним із джерел культурної модернізації" [1, с. 76]. Пріоритетною метою культурної політики в Україні, на нашу думку, є всебічний розвиток системи соціально-культурних ціннісних орієнтацій людини і суспільства, побудова нової аксіології буття, що творчо співвідносить історичний соціальний досвід і національну

культурну спадщину, в якому він виражений, із завданнями соціокультурної модернізації України.

При цьому історична стійкість будь-якої національної ідентичності, на наш погляд, ґрунтується, насамперед, на помірній традиційності національної системи цінностей, а отже, на порівняно високому ступені її структурної складності. Крайнощі як традиційної, так і антитрадиційної свідомості, напроти, відрізняються тенденцією до спрощення ціннісних орієнтирів, зведення їх до елементарних дуальних опозицій типу "наші – не наші", "патріоти – змовники", "святість – сатанізм", "прогресивне – реакційне" тощо. Разом з тим історичний досвід інших суспільств (у першу чергу західних) свідчить, що у міру ускладнення системи ціннісних орієнтацій і параметрів колективної та індивідуальної ідентичності у тому чи іншому суспільстві у тій же пропорції розширюються і ступінь особистої свободи членів даної спільності, й можливості їхньої самореалізації в соціокультурній системі.

Інша фундаментальна проблема культурної політики пов'язана із завданнями осмисленого регулювання соціальної диференційованості культури. Добре відомо, що за роки радянської влади в країні робилися спроби насадження єдиної уніфікованої культури, які довели неспроможність самої ідеї такої культури, як і ідеї створення соціально монолітного суспільного організму. Напроти, історично стійке суспільство, як правило, відрізняється досить складною і детальною соціальною структурою і культурою. Звідси: найважливіше завдання культурної політики полягає у сприянні процесам соціальної диференціації та ієрархізації культури, більшої спеціалізації її окремих пластів відповідно до потреб різних верств населення. Одночасно дуже важливою є підтримка цих соціальних субкультур у стані "відкритих систем" з розмитими межами, здатних до вільного взаємообміну соціально актуальними формами й новаціями.

У даний час в українській культурі можна виділити кілька основних субкультурних підсистем:

- "висока" інтелігентська культура, що розвиває історичну традицію національної елітарної культури, яка важко адаптується до сучасних ринкових відносин і меркантильних ціннісних пріоритетів, виявляє тенденцію до самозамикання у своїй елітарності;

- "радянська" культура, що продовжує традицію минулих десятиліть, заснована на звичці населення до державного патерналізму стосовно будь-яких соціокультурних запитів людей, до соціальної зрівнялівки, пріоритету колективного над особистим; носіями цієї системи цінностей в основному залишаються люди старшого покоління;

- західна (переважно американська) культура ліберальних цінностей, соціокультурного індивідуалізму та економічної незалежності, що охоплює значну частину молоді, підприємців та інтелігенції ("нові українці"), які відрізняються, з одного боку, певною індиферентністю до духовних інтелектуальних цінностей, установками на отримання насолоди від життя, негайне задоволення будь-яких соціальних запитів, особливу престижність матеріального статку, з іншого – значною соціальною активністю, високим ступенем ідейного плюралізму, інтернаціоналізму, толерантністю, повагою права особистості на вільне соціальне і культурне самовизначення;

- комплекс маргінальних субкультур соціальних "низів", що існує у широкому спектрі проявів від "блатного" стилю і безпосередньо кримінального способу життя до націонал-шовіністичних і містико-окультурних рухів; увесь цей набір паракультурних явищ поєднує походження від первісно-міфологічної свідомості і кровно-племінної системи ціннісних орієнтацій, переважно усупільнюючий підхід до особистості, психологія безперервної боротьби "наших" з "не нашими".

Мабуть, сьогодні саме два останніх субкультурних комплекси – "західницький" і "маргінальний" – ведуть реальну боротьбу за заповнення тієї соціокультурної ніші, що утворюється у суспільстві у процесі наростаючої деградації традиційної системи радянських культурних цінностей і норм. При цьому не можна не визнати, що при усіх відомих недоліках культури "західного" типу у даний момент тільки вона одна серйозно протистоїть люмпенізації суспільства, розповзанню маргінальної соціокультурної свідомості серед малоосвічених верств населення.

Що ж стосується "високої" інтелігентської культури, то вона уже фактично вийшла із цієї боротьби, переконалася у крайній вузькості своєї соціальної бази і відсутності скільки-небудь серйозного впливу на населення. Розширення соціокультурного впливу "високої культури", ймовірно, згодом стане можливим за умов вирішення завдань державної політики стосовно неї, які

полягають у відтворенні наявного культурного потенціалу, а головне – у порятунку його "школи" як охоронниці "академічної" традиції і механізму з підготовки високопрофесійних кадрів, еталона критеріїв якості і майстерності. Таким "геном" культури, безсумнівно, є мережа наукових і освітніх установ, бібліотеки, музеї та пам'ятники історії і культури. Саме на їхньому порятунку і підтримці у робочому стані повинні бути зосереджені зусилля держави, основні бюджетні кошти, які виділяються на культуру. Що ж стосується сфери новаційної культуротворчості (у першу чергу, художньої), то, як це не сумно, сьогодні вона повинна розраховувати головним чином на самостійне виживання на ринку культурної продукції і спонсорування переважно з позабюджетних джерел [2].

Необхідно розглянути ще один шар соціально-диференційованої культури – народну культуру. Під цим словосполученням, як правило, розуміють три зовсім різних явища: етнографічну культуру в усьому різноманітті її господарсько-побутових, обрядово-ритуальних, міфологічних і фольклорно-художніх компонентів; будь-яку непрофесійну (самодіяльну) художню творчість, до яких би видів мистецтва воно не належало; художньо-стильовий напрям у мистецтві з професійним виконанням творів справжнього фольклору або відтворенням його традицій у нових творах, стилізованих під фольклор.

Пласт етнографічної (переважно – сільської) культури, яка буквально вмирає на наших очах, заслуговує спеціальної державно-регіональної програми вивчення, охорони і консервації, точно такої, як і державний патронаж над пам'ятниками історії і культури. Самодіяльна непрофесійна художня творчість повинна розглядатися як частина соціально- і культурно-дозвілєвої діяльності населення і підтримуватися у тій мірі, у якій держава і місцеві органи у змозі розвивати різні форми дозвілля. Стосовно "народного стилю" у рамках професійної художньої діяльності ніякої особливої державної політики у принципі бути не повинно. Автори і виконавці, які працюють у цій стильовій манері, не мають потреби у штучному виділенні із середовища інших авторів і виконавців, які працюють в інших напрямках і жанрах.

Особливе місце займають питання культурної політики в області науки та освіти. Саме цю сферу вважаємо ключовою у вирішенні завдань змістовних реформ вітчизняної культури, що створює і впроваджує у масову свідомість нові культурні смисли.

Культурна політика України не може бути лише суто внутрішньою справою країни і суспільства. Наскільки Україна є органічним членом світового співтовариства, настільки її культурна політика повинна бути частиною всесвітнього культурно-цивілізаційного процесу і відображати світові тенденції т. зв. "культури світу", що апелює до неконфронтаційних принципів солідарності, "м'яких соціальних взаємодій" тощо. Вступ України, як європейської за генезисом своєї культури та історії держави, на це "проблемне поле" культурного будівництва повинен стати необхідним і природним компонентом національної культурної політики країни.

Література

1. Семашко О. М. Нова соціально-культурна реальність в Україні. Соціологія культури. – К.: "Каравела", Львів: "Новий світ – 2000", 2002. – С. 75–82.
2. Шульга Р. Художня культура в Україні: життя після смерті старого міфу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 99–113.